The Assam Tribune

Date 9 Jun 2022

বিশ্বৰ ইতিহাস সলোৱা ব্যক্তি আৰু কিতাপ

■ ড° কিশোৰ শৰ্মা

কিতাপবিহীন পৃথিৱী এখন আমি কল্পনা কৰিব নোৱাৰোঁ। কিতাপক বাদ দি ব্যক্তিৰ উন্নতি অথবা সমাজৰ উন্নতি অসম্ভৱ। কিতাপৰ নিয়মীয়া অধ্যয়নে মানুহৰ জীৱনটোক শান্ত আৰু সুস্থিৰ কৰি ৰাখে। বিশ্বত এনে কিছু ইতিহাস সলোৱা ব্যক্তি আছে যাৰ জীৱনত কিতাপৰ প্ৰভাৱ আছিল যথেষ্ট।

গান্ধীজীয়ে সৰুকালতে 'শ্ৰৱণৰ পিতৃ ভক্তি' আৰু 'ৰজা হৰিশ্চন্দ্ৰ'ৰ উপাখ্যান পঢ়ি কিদৰে অনুপ্ৰাণিত হৈছিল সেই কথা আমি সকলোৱে জানো। ১৮৬৯ চনৰ ২ অক্টোবৰত গুজৰাটৰ পোৰবন্দৰ চহৰত মহাত্মা গান্ধীৰ জন্ম হৈছিল। তেওঁৰ অতুলনীয় মানৱপ্ৰেম, আত্মত্যাগ আৰু অদম্য অধ্যৱসায় শক্তিত অভিভূত হৈ কবিগুৰু ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰে তেওঁক 'মহাত্মা' উপাধিৰে বিভূষিত কৰে আৰু তেতিয়াৰেপৰা সমগ্ৰ বিশ্বত তেওঁ মহাত্মা গান্ধী নামেৰেহে পৰিচিত হৈ পৰে। এলবাৰ্ট আইনষ্টাইনে গান্ধী সম্পৰ্কে দি মূল্যবান উক্তি কৰিছিল সিয়ে প্ৰমাণ কৰে যে এইগৰাকী ব্যক্তি কিমান মহৎ আছিল। আইনষ্টাইনৰ মতে— 'নৱ প্ৰজন্মৰ এইটো বিশ্বাস কৰা কঠিন হ'ব যে তেজ-মঙহেৰে গঠিত এনেকুৱা এজন ব্যক্তি নশ্বৰদেহেৰে এই বিশ্বত বিচৰণ কৰিছিল।' মহাত্মা গান্ধীৰ জীৱন আৰু কৰ্ম ভাৰতীয় জাতিৰ বাবে এক সোণালী গৌৰৱ। গান্ধীজীৰ জীৱনৰ অতি প্ৰিয় গ্ৰন্থ আছিল 'গীতা'। যেতিয়াই তেওঁ কোনো মানসিক অন্তৰ্দ্বন্দ্বত ভুগিছিল আৰু কোনো সমস্যাৰ সমাধান বিচাৰি হাবাথুৰি খাইছিল— তেতিয়াই তেওঁ গীতাখন উলিয়াই লৈছিল আৰু দুখ-বেদনা, মানসিক সংঘাতৰ বোজা মুহূৰ্ততেই নিৰাময় হোৱা বুলি অনুভৱ কৰিছিল। গান্ধীজীৰ জীৱনত প্ৰভাৱ পেলোৱা আন এখন মহানগ্ৰন্থ আছিল টলষ্টয়ৰ— 'The kingdom of God is within you'— যিখন গ্ৰন্থৰ জৰিয়তে টলষ্টয়ে জনসাধাৰণত অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিকভাৱে বিকেন্দ্ৰীকৃত শাসন প্ৰতিষ্ঠা কৰি এখন অহিংস আৰু সাম্য সমাজ গঠনৰ বাবে আহ্বান জনাইছিল। দক্ষিণ আফ্ৰিকাত এবাৰ দীঘলীয়া ৰেলযাত্ৰা কৰোঁতে তাত থকা মহাত্মা গান্ধীৰ সহযোগী সতীৰ্থই তেওঁক জন ৰাস্কিনৰ— 'Unto this Last' কিতাপখন পঢ়িবলৈ দিছিল। মহাত্মা গান্ধীয়ে এই কিতাপখন এবাৰ আৰম্ভ কৰাৰ পাছত, কিতাপখন পঢ়ি শেষ নকৰালৈকে ভগাই থ'ব পৰা নাছিল আৰু এই কিতাপখনেই গান্ধীক দক্ষিণ আফ্ৰিকাৰ ডাৰবানত 'টলষ্টয়' ফাৰ্ম খুলিবলৈ অনুপ্ৰাণিত কৰিছিল।

গান্ধীজীৰ জীৱনত প্ৰভাৱ পেলোৱা আন এখন কিতাপ আছিল ৰমেশ দত্তৰ— 'Economic History of India'। এই কিতাপখনত বৃটিছে কৰা ভাৰতৰ অৰ্থনৈতিক শোষণৰ কথা পঢ়ি তেওঁৰ বুকুৰে লোতক বাগৰি আহিছিল আৰু ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামত নিজকে সঁপি দিবলৈ তেওঁ অসীম প্ৰেৰণা পাইছিল। এনেদৰেই সৰ্বসাধাৰণ লোকৰ দৃষ্টিত তেজ-মঙহৰ জীৱন্ত মানুহ মোহনদাস কৰমচান্দ গান্ধী হৈ পৰিছিল এক অনন্য অতিমানবীয় ব্যক্তিসত্তা 'মহাত্মা'।

১৮৭৯ খৃষ্টাব্দৰ ১৪ মাৰ্চত জন্ম হৈছিল এলবাৰ্ট আইনষ্টাইনৰ। কুৰি শতিকাৰ মহান বিজ্ঞানী, মনীষী-দাৰ্শনিক আছিল আইনষ্টাইন। বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ গঠনৰ বিষয়ে মানুহৰ ধাৰণা আৰু জ্ঞানৰ ভঁৰাললৈ অভূতপূৰ্ব বৰঙণি আগবঢ়াই নিজৰ জীৱনতে পৃথিৱী বিখ্যাত হোৱা বিজ্ঞানীসকলৰ মাজত আইনষ্টাইন আছিল অতি উচ্চ স্তৰৰ। প্ৰায় দুবছৰ বয়সলৈকে আইনষ্টাইনৰ মাত ফুটা নাছিল, বৈ বৈ খুব খোনাই কথা কৈছিল। কণমানি আইনষ্টাইন যেন স্বাভাৱিক হৈ নুঠিব, তেনে আশংকাই আইনষ্টাইনৰ মাক-দেউতাকক চিন্তিত কৰি তুলিছিল। পাঁচ বছৰ বয়সত সৰল কাযৰে এখন বিদ্যালয়ত আইনষ্টাইনক পঢ়াৰ বাবে নামভৰ্তি কৰাই দিয়া হৈছিল। সেই বিদ্যালয়ৰ প্ৰধান শিক্ষকগৰাকীয়ে এদিন আইনষ্টাইনৰ মাকক কৈছিল— 'চিন্তা কৰি একো লাভ নাই। আপোনাৰ ল'ৰাই ভৱিষ্যতে একোৱেই কৰিব নোৱাৰিব।' তথাপি মাক-দেউতাকে নিজৰ দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্য পালন কৰি গৈছিল। মাক-দেউতাকে ঘৰতে এটি সৰু লাইব্ৰেৰী গঢ়ি লৈছিল আৰু গল্প, উপন্যাস, কবিতাকে ধৰি বিভিন্ন ধৰণৰ কিতাপ কিনি ৰাখিছিল। বেলেগ বেলেগ ধৰ্মৰ কিতাপো সেই লাইব্ৰেৰীত আছিল। সৰুতেই আইনষ্টাইনে বেলেগ বেলেগ ধৰ্মৰ কিতাপ পঢ়ি অনুভৱ কৰিছিল যে আচলতে ভগৱান একেজনেই। প্ৰায় দহ-এঘাৰ বছৰ বয়সত আইনষ্টাইনৰ ঘৰলৈ এজন মেডিচিনৰ ছাত্ৰ সদায়েই আহিছিল। তেওঁৰ নাম আছিল মেক্স টালমাড। তেওঁ প্ৰায়েই আইনষ্টাইনৰ ঘৰত নিশাৰ আহাৰ খাবলৈ আহে আৰু প্ৰতিবাৰেই আইনষ্টাইনৰ বাবে একোখন কিতাপ লৈ আহে।

> ১৮৭৯ খৃষ্টাব্দৰ ১৪ মাৰ্চত জন্ম হৈছিল এলবাৰ্ট আইনষ্টাইনৰ। কুৰি শতিকাৰ মহান বিজ্ঞানী, মনীষী-দাৰ্শনিক আছিল আইনষ্টাইন। বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ গঠনৰ বিষয়ে মানুহৰ ধাৰণা আৰু জ্ঞানৰ ভঁৰাললৈ অভূতপূৰ্ব বৰঙণি আগবঢ়াই নিজৰ জীৱনতে পৃথিৱী বিখ্যাত হোৱা বিজ্ঞানীসকলৰ মাজত আইনষ্টাইন আছিল অতি উচ্চ স্তৰৰ। প্ৰায় দুবছৰ বয়সলৈকে আইনষ্টাইনৰ মাত ফুটা নাছিল, বৈ বৈ খুব খোনাই কথা কৈছিল। কণমানি আইনষ্টাইন যেন স্বাভাৱিক হৈ নুঠিব, তেনে আশংকাই আইনষ্টাইনৰ মাক-দেউতাকক চিন্তিত কৰি তুলিছিল।

আইনষ্টাইনেও প্ৰতিবাৰেই টালমাডলৈ অধীৰ আগ্ৰহেৰে বাট চাইছিল। এদিন টালমাডে ইমানুৱেল কাণ্টৰ এখন দৰ্শনৰ কিতাপ— 'Critique of pure Reason' লগত লৈ আহিছিল আৰু এই কিতাপখনেই আইনষ্টাইনৰ বাবে অন্য এক হেঁপাহৰ দুৱাৰ মুকলি কৰি দিছিল। কিতাপখন পঢ়াৰ পাছত দৰ্শনৰ প্ৰতিও আইনষ্টাইনৰ বাউতি বাঢ়িছিল। প্ৰকৃতিৰ ৰহস্যবোৰ অনুসন্ধান কৰোঁতে যে অংক, বিজ্ঞান আৰু দৰ্শনৰ অধ্যয়ন বিশেষ উপযোগী হৈ পৰে সেয়া আইনষ্টাইনে অনুভৱ কৰিছিল। জুৰীয়া শিক্ষাগুৰুতকৈ আইনষ্টাইনৰ জীৱনত টালমাডৰ প্ৰভাৱ আছিল বেছি। ১৯২১ চনত আইনষ্টাইনে তেওঁৰ আলোক বৈদ্যুতিক নীতি আৰু তাত্ত্বিক পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁৰ গৱেষণাৰ বাবে নোবেল বঁটা পাইছিল।

বিশ্বৰ ইতিহাসত বিবেকীজন বুদ্ধিমান আৰু দয়াবান মানুহৰ কথা পঢ়িলেই পোৱা যায়, ইয়াৰ ভিতৰত আব্ৰাহাম লিংকনো নিঃসন্দেহে এগৰাকী বুলিব পাৰি। আব্ৰাহাম লিংকনৰ জন্ম হৈছিল ১৮০৯ চনৰ ১২ ফেব্ৰুৱাৰীত। জীৱনত নিয়মিতভাৱে শিক্ষালাভ কৰাটো তেওঁৰ জীৱনত সম্ভৱ হৈ উঠা নাছিল। আমেৰিকাৰ ৰাষ্ট্ৰপতি পদত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰাৰ সময়ত লিংকনে লেখে কৈছিল— 'বহুত বয়স হোৱালৈকে মই লিখা-পঢ়াৰ তেনে কোনো সুযোগেই পোৱা নাছিলোঁ। তথাপি কিছু সুযোগ পাইছিলোঁ, সেইকণ কামত লগাইছিলোঁ, শিকিছিলোঁ সামান্য লেখা-পঢ়া। মোৰ স্কুলত পঢ়াৰ মাদ হয়তো সকলো মিলি গাৰ মাহমান হ'ব।' কোনো বিখ্যাত বিদ্যালয় বা মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ নোহোৱাকৈও আব্ৰাহাম লিংকনে জীৱনৰ মহান শিক্ষাৰে শিক্ষিত হৈ উঠিছিল। সৰুতে পাৰ্চন উইমে (Person Weem) জৰ্জ ৱাশ্বিংটনৰ জীৱনকলৈ লিখা জীৱনী গ্ৰন্থখনে লিংকনৰ ওপৰত প্ৰচণ্ড প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। বহুত ক্ষেত্ৰত লিংকনে ৱাশ্বিংটনৰ চৰিত্ৰৰ ছায়াতেই নিজকে গঢ়ি তুলিছিল। আনকি নিশা সকলো টোপনি যোৱাৰ পাছত চাকি জ্বলাই জৰ্জ ৱাশ্বিংটনৰ জীৱনীখন বাৰে বাৰে পঢ়িছিল। ৱাশ্বিংটনৰ জীৱনী গ্ৰন্থখনৰ দৰে লিংকনৰ আন এখন প্ৰিয় গ্ৰন্থ আছিল জৰ্জ ৰাখা ৰচিত 'ফটচ্ লে'চন্চ্'। এই দুয়োখন গ্ৰন্থই আছিল তেওঁৰ এটা সময়ত নিত্যসংগী। কিতাপ পঢ়া কামটোৱে লিংকনক সৰুতেই নিচাসক্ত কৰি তুলিছিল আৰু এখন কিতাপ পঢ়াৰ বাবে মাইলৰ পাছত মাইল খোজকাঢ়ি যাবলৈও তেওঁৰ আপত্তি নাছিল। লিংকনৰ জীৱনত প্ৰভাৱ পেলোৱা আন গ্ৰন্থ হ'ল— ব্লেকষ্টনৰ কমেন্টৰীজ, ৰিভাইজড ল'জ অৱ ইণ্ডিয়ানা, দ কলম্বিয়ান প্লাচ বুক। 'জন্মসূত্ৰে সকলো মানুহ সমান— স্বাধীনতাৰ সুখ ভোগ কৰাত সকলোৰে সমান অধিকাৰ'— এই কথাষাৰ ৰিভাইজড ল'জ অৱ ইণ্ডিয়ানা পঢ়াৰ পাছত তেওঁৰ মনত জাগি উঠিছিল। 'দ কলম্বিয়ান প্লাচ বুক' নামৰ কিতাপখনে লিংকনৰ চিন্তা শক্তিৰ পৰিধিক আমেৰিকাৰ বাদেও বাহিৰৰ জগতলৈ পৰিব্যাপ্ত কৰিছিল। এইখন গ্ৰন্থই লিংকনক পৃথিৱীৰ ইতিহাস আৰু ভৌগোলিক জ্ঞান অৰ্জন কৰাত সহায় কৰিছিল।

এনেদৰেই দেখা যায় যে বিশ্বৰ বহুতো বিখ্যাত ব্যক্তিৰ জীৱনত কিতাপৰ প্ৰভাৱ আছিল অসীম।

লেখকৰ ম'বাইল : ৯৮৫৪১-৫৭১৭৯